

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Національна доктрина розвитку освіти передбачає застосування інновацій в процесі навчання учнів всіх рівнів. Однією з вагомих ознак сучасних інноваційних процесів навчання і виховання є їх технологізація – неухильне дотримання змісту й послідовності етапів упровадження нововведень. Вирішенню питання можливості застосування сучасних технологій навчання української літератури присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існують різні педагогічні підходи до підвищення якості освіти - шляхом впровадження інновацій або поступово збільшувати навантаження на учнів. Другий шлях є екстенсивним розвитком, але його впровадження призводить до суттєвих ускладнень та недоліків в організації навчального процесу в основній школі. Такими недоліками є дисбаланс навчальної діяльності учнів, складнощі об'єктивного оцінювання досягнених результатів навчання, відсутність мотивації самостійної роботи у учнів, неможливість і небажання у вчителів до застосування сучасних педагогічних технологій. Вищенаведені об'єктивні першопричини стали поштовхом до постійного пошуку нових педагогічних технологій та розробки їх методики впровадження в навчальний процес.

На основі аналізу наукової літератури із проблем застосування інноваційних педагогічних технологій [1; 2; 5; 10] при вивченні окремих шкільних предметів виявлено, що на сьогоднішній день ні серед учених-теоретиків, ні серед практиків поки що не вироблено загальноприйнятого трактування поняття технологія. Встановлено, що до формулювання зазначеного поняття науковці підходять з різних позицій. Зокрема, цю дефініцію розуміють як: проведення різних операцій, що здійснюються певним способом і у певній послідовності; технологічний процес; сукупність способів і прийомів, що використовуються у будь якій справі; різні методи, матеріали, словом, усе, що бере участь у навчальному процесі та сприяє роботі.

В освіті накопичено значний досвід дослідження педагогічних технологій. Цю проблему розглядали російські психологи та педагоги Ю.К.Бабанський, Л.С.Виготський, М.О.Данилов, Б.П.Єсіпов, В.І.Загвязинський, І.Я.Лернер, М.І.Махмутов, М.М.Скаткін, Г.І.Шукіна та ін.

В Україні питанню застосування технологій у навчанні присвятили роботи вчені та педагоги І.Д.Бех, Н.М.Бібік, В.В.Вербицький, О.В.Глузман, В.І.Євдокимов, Г.С.Костюк, В.П.Корнєєв, В.Г.Кремень, В.І.Лозова, Р.А.Науменко, В.О.Онищук, В.М.Оржеховська, В.Ф.Паламарчук, І.П.Підласий, А.І.Сологуб, С.П.Сонько, В.О.Сухомлинський, Т.І.Сущенко, Г.Б.Штельмах, М.Д.Ярмаченко та ін.

До початку двадцять першого сторіччя технологічний підхід практично не застосовувався у вітчизняній педагогічній практиці. За результатами аналізу іноземного досвіду Т.А.Ільїна та М.В.Кларін вперше спробували впровадити такий підхід у навчальний процес, розуміючи технологію, як процес із наперед визначеним результатом. У роботах В.П.Беспалька, Ш.І.Бобужаєва, М.В.Кларіна, Г.В.Селевка закладені теоретичні основи застосування педагогічних технологій у навчальному процесі.

В залежності від визначення структури і компонентів освітнього процесу існує понад триста визначень та підходів до поняття "педагогічна технологія". Вперше ввів у науковий та практичний обіг термін "педагогічна технологія" В.П.Беспалько. Його трактування поняття як "проект визначеної педагогічної системи, яку реалізують на практиці" [1, с. 5] довгі роки домінувало у науковому педагогічному середовищі. М.В.Кларін визначив педагогічну технологію як "системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, які використовують для досягнення педагогічних цілей" [5, с. 10]. Згідно теорії Г.В.Селевка [10], педагогічна технологія є змістовим узагальненням, що вбирає в себе зміст усіх визначень різних авторів (джерел).

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є дослідження сучасного стану та передумов впровадження інноваційних технологій навчання української літератури учнів середньої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Термін "педагогічна технологія" використовується в освіті порівняно недавно. У навчальному процесі його було вжито в 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі. Однак і досі триває дискусія із приводу того, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, яким може оволодіти кожний педагог. Аналіз літературних джерел [5, 6] дає можливість окреслити чотири основні етапи трансформації поняття «педагогічна технологія».

Перший етап охоплює 1940-ві – початок 1950-х років ХХ століття. Американський науковець Л.К. Ларсон запропонував план аудіовізуальної освіти. Це призвело до широкого використання в освітньому процесі технічних засобів навчання. Здебільшого використовувалися «аудіовізуальні засоби» побутового призначення:

телевізори, проектори, магнітофони тощо. В цей період з'являється термін «технологія в освіті». З метою вдосконалення навчального процесу було використано надбання інженерної думки.

Другий етап окреслює середину 1950-х – 1960-ті рр. XX ст. Ідею програмованого навчання було запропоновано американським психологом Б.Ф.Скіннером. Мета даної методики полягала у спробі покращити результативність керування навчальним процесом шляхом використання технологічного підходу. Працюючи за певною програмою, людина, яку навчали, здобувала необхідні знання. Для покращення процесу засвоєння знань згідно з програмованим навчанням були розроблені різноманітні аудіовізуальні засоби: лінгафонні кабінети, електронні класи, навчальні машини, тренажери тощо. В цей період у науковий світ входить поняття «педагогічна технологія». Це призвело до різних бачень щодо його тлумачення. Одні вчені-практики наполягали лише на застосуванні аудіовізуальних засобів, інші – вчені-теоретики керувалися науковим, системним підходом до освіти. Саме у кінці 60-тих рр. XX ст. поняття «педагогічна технологія» все частіше з'являється на сторінках літературних видань, що виходять у різних куточках світу.

Під час третього етапу, що охопив 1970-ті рр. XX ст., поняття «педагогічна технологія» остаточно укорінюється в системі освіти зарубіжних країн. Відбувається надзвичайно стрімкий розвиток техніки. Це призводить до переходу від вербального до аудіовізуального навчання, а також сприяє створенню у 1976 році першого персонального комп'ютера. Такі технічні засоби навчання, як відеоманітофони, синхронізатори зображення та звуку, карусельний кадрпроектор і тощо стають предметами масового вжитку в освіті. Все це значно спростило процеси навчання та викладання. Паралельно проводиться підготовка професіональних педагогів-технологів, які могли б використовувати і застосовувати в освітньому процесі надбання інженерної думки. В цей період відбувається значне поповнення та розширення бази педагогічної технології. Якщо на початку мова йшла лише про програмоване навчання та аудіовізуальну освіту, то пізніше до них додалися інформатика, теорія комунікацій та деякі педагогічні науки (оптимізація навчального процесу, психологія навчання тощо). У зв'язку з активним розвитком поняття «педагогічна технологія», у 1972 році з'явилося перше його визначення: «Педагогічна технологія – це галузь, яка займається просуванням людського навчання через систематичну ідентифікацію, розвиток, організацію та використання цілого спектра навчальних ресурсів та через керування цими процесами» [6]. Через п'ять років за версією видання National Council for Educational Technology було опубліковано остаточне визначення педагогічної технології, що є найбільш влучним і в повному обсязі відображає її головне призначення: «Педагогічна технологія – це комплексний, інтегрований процес, що охоплює людей, методику, ідеї, засоби та способи організації діяльності для аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання і керування процесом розв'язання проблем, які стосуються усіх аспектів засвоєння людиною знань».

У 1980-х рр. XX ст. розпочався четвертий етап розвитку поняття «педагогічна технологія». Розвиток комп'ютерних технологій, що почався у 70-ті рр. XX ст, продовжився і на цьому етапі. Прогрес та масовий випуск комп'ютерів призвів до можливості їх застосування у навчальному процесі. Наприкінці XX ст. з'являється глобальна мережа Інтернет. Було відкрито нові можливості для усього людства. Вплив на всі сфери людської діяльності, зокрема на освіту, після появи Інтернету, став безмежним.

Отже, поняття «педагогічна технологія» не усталене. Оскільки освітні процеси перебувають у постійному русі, а педагогічні технології є частиною цих процесів, то і розвиваються вони відповідно до сучасних вимог часу, набуваючи нових форм.

За визначенням М.Левина [8] в освітній практиці педагогічна технологія може функціонувати на таких рівнях:

1. Загальнопедагогічний рівень функціонування педагогічної технології – репрезентує цілісний освітній процес у регіоні, освітньому закладі, на певному рівні навчання чи виховання, тобто педагогічна технологія тотожна педагогічній системі.

2. Предметно-методичний рівень функціонування педагогічної технології – застосування педагогічної технології як сукупності методів і засобів реалізації певного змісту навчання та виховання в межах одного предмета, групи, у діяльності педагога.

3. Локальний (модульний) рівень функціонування педагогічної технології – педагогічна технологія реалізується як технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань.

Потрібно враховувати необхідність чіткого розмежування понять «освітня технологія», «педагогічна технологія» та «технологія навчання»:

1. Освітня технологія. Відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Її призначення полягає в розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування й планування мети, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

2. Педагогічна технологія. Відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета.

3. Технологія навчання моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. Вона є наближеною до окремої методики.

Складність і багатогранність педагогічної діяльності відкриває простір для багатьох педагогічних технологій, кількість та якість яких постійно зростає та підвищується.

На сьогоднішній день більшість вчених дотримуються наступної класифікації педагогічних технологій за різноманітними системними та інструментально значущими ознаками:

1. За рівнем застосування.
2. За чинником психічного розвитку.
3. За філософською основою.
4. За науковою концепцією засвоєння досвіду.
5. За ставленням до дитини.
6. За орієнтацією на особистісні структури.
7. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю.

Педагоги-новатори впроваджують нові інноваційні підходи, які поєднують різні елементи окремих видів технологій. Головним напрямком при цьому є досягнення різнорівневого та різнопрофільного навчання учнів.

Таким чином, вже не виникає питань щодо можливості застосування технологій при навчанні різних шкільних предметів, у тому числі і української літератури. На сьогодні найбільш вживаними серед великого різноманіття інноваційних технологій є інформаційно-комп'ютерні технології. Розглянемо питання використання таких технологій при вивченні української літератури.

Запровадження у навчальний процес сучасних інформаційних, зокрема, комп'ютерно-орієнтованих і телекомунікаційних технологій, надає широкі можливості для подальшої диференціації загального та професійного навчання, всебічної реалізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих, комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам практики.

Використання комп'ютерних технологій та Інтернету є одним із інноваційних засобів вивчення літератури, який дозволяє стимулювати інтерес учнів до художніх творів і вивільнити чимало часу для творчої співпраці вчителя та учня. Звичайно, варто пам'ятати, що постійними компонентами у процесі літературної освіти школярів залишається літературний текст як естетичне явище та діалог, організований учителем: художній текст – читач, читач – автор, художній текст – автор – читач.

Упровадження сучасних інформаційних технологій на заняттях української літератури стає однією з актуальних проблем методики викладання предмета. У зв'язку з цим надзвичайно вагомим є проблема підготовки педагогів – словесників до роботи в такому режимі. Є численні факти того, що вчителі-словесники вважають, що використання комп'ютерів – справа лише вчителя інформатики. Проте практична діяльність кращих учителів української літератури переконує в тому, що сьогодні і вчитель-словесник зобов'язаний вміти користуватися сучасними засобами навчання, насамперед, для того, щоб забезпечити одне з найголовніших прав дитини – право на якісну освіту.

Серед головних дидактичних функцій, що мають бути реалізовані за допомогою комп'ютерних технологій у процесі вивчення української літератури, науковці визначають наступні:

- пізнавальна;
- розвивальна;
- дослідницька;
- комунікативна.

Відомо, що найефективніший вплив на людину здійснює та інформація, яка одночасно впливає на кілька органів чуття, і запам'ятовується вона тим краще і міцніше, чим більше каналів сприймання було активізовано. Тому очевидно є роль, яку ми відводимо мультимедійним засобам навчання, що виникли з появою потужних багатофункціональних комп'ютерів, якісних навчальних програм, розвинених комп'ютерних систем навчання. Я.А.Коменський зазначав: "... Якщо будь-які предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу сприймаються кількома чуттями... усе, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме - для сприймання зором, чутне - слухом, запахи - нюхом, доступне дотикові - через дотик..."[7].

На сучасному етапі розвитку освіти мультимедія дозволяє об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Кожен із застосовуваних інформаційних компонентів має власні виражальні засоби та дидактичні можливості, що спрямовані на забезпечення оптимізації процесу навчання на заняттях зарубіжної літератури. Саме тому мультимедійні програми як своєрідний засіб навчання можуть забезпечити принципово нову якість: обмін інформацією між учнем і технічною системою відбувається у діалоговій формі, за нерегламентованим сценарієм,

який кожного разу будується учнем по-новому, за його розсудом, а сама комп'ютерна технологія навчання органічно вписується в класичну систему, розвиває і раціоналізує її, забезпечуючи нові можливості щодо організації паралельного навчання і контролю знань, надає реальну можливість практичного впровадження індивідуалізованого навчання.

Арсенал дидактичних можливостей мультимедійних засобів навчання можна стисло визначити так:

- урізноманітнення форм подання інформації;
- урізноманітнення типів навчальних завдань;
- створення навчальних середовищ, які забезпечують "занурення" учня в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації;
- забезпечення негайного зворотного зв'язку, широкі можливості діалогізації навчального процесу;
- широка індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення поля самостійності;
- широкі можливості відтворення фрагментів навчальної діяльності предметно-змістового, предметно-операційного і рефлексивного);
- активізація навчальної роботи учнів;
- посилення мотивації навчання.

Грунтуючись на власному педагогічному досвіді, аналізі фахової літератури зазначу можливість використання наступних мультимедійних програм у різних видах навчальної діяльності учнів:

I. Комп'ютерні програми під час подання нового матеріалу, його повторення, узагальнення та систематизації (використання засобів мультимедія з метою повторення, узагальнення та систематизації знань не тільки допомагає створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію, які вивчаються, але й доповнити відоме новими даними. Відбувається не лише процес пізнання, відтворення та уточнення вже відомого, але й поглиблення знань).

II. Мультимедійні програми як засіб впровадження самостійної роботи учнів. Доцільність проведення самостійної роботи за змістом мультимедійних засобів навчання полягає в тому, що вони допомагають учителю поставити проблему, активізувати сприймання, забезпечити міцне засвоєння знань, сприяють виробленню умінь і навичок самостійного оволодіння знаннями.

III. Мультимедійна інформація як інструктивний та ілюстративний матеріал. Слід зазначити, що використання мультимедійної інформації з ілюстративним матеріалом – це не "доважок" до уроку літератури, а додаткове джерело навчальної інформації, за допомогою якого має вивчатися художній твір.

IV. Мультимедія у поєднанні з іншими засобами навчання.

За визначенням академіка С.Г.Шаповаленка „засоби навчання обслуговують усі моменти навчання: сприймання, осмислення, закріплення та застосування інформації. Далеко не завжди один і той самий засіб може обслуговувати всі ці моменти, тому що функціональні можливості його обмежені". Тому залежно від того, яке завдання необхідно розв'язати, учитель-словесник залучає ті або інші засоби. Так виникають поєднання - комплекси засобів навчання.

Основною особливістю методики використання як окремих мультимедійних засобів, так і їхніх поєднань у певній комплексній системі, полягає в тому, щоб забезпечити відповідність між специфічними особливостями викладу навчального матеріалу і основними психолого-педагогічними закономірностями процесу навчання, особливостями та умовами засвоєння учнями знань.

Вважаємо, що необхідне раціональне чергування на уроці засобів навчання, певне обмеження їх обсягу та тривалості демонстрування (не тільки з гігієнічних обмежень). Добираючи засоби навчання, треба чітко з'ясувати можливості їх застосування в певній системі, визначити їхні дидактичні функції на уроках, а також необхідний та достатній (оптимальний) обсяг навчальної інформації, її відповідність змісту уроків, можливі форми поєднання зі словом учителя.

Результативність поєднання засобів навчання залежить від того, наскільки воно відповідає структурі уроку і змісту навчального матеріалу, наскільки вчитель урахував специфіку класу (загальний рівень розвитку учнів, їх підготовку з даної теми, вміння працювати з мультимедійною інформацією тощо).

Висновки... Узагальнюючи подане, відзначаємо важливість застосування сучасних інноваційних технологій у вивченні української літератури учнів основної школи. Враховуючи те, що методика навчання української літератури активно розвивається, останні дослідження вітчизняних учених-методистів (В.В.Уліщенко, А.Л.Ситченко, В.Я.Неділько, Є.А.Пасічник, Г.Л.Токмань, В.І.Шуляр) змістовно наповнюють традиційну систему вивчення даного предмета і спонукають до застосування інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках української літератури учнів загальної школи. Стаття не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Проблема застосування інноваційних освітніх технологій в процесі навчання української літератури залишається актуальною. Подальших пошуків потребують питання розробки інтерактивних технологій навчання на основі індивідуального підходу.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогіка, 1989. – С. 5.
2. Бобохужаев Ш.И. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования / Ш.И.Бобохужаев, З.Ю. Юлдашев. – Ташкент : Вид-во «IQTISOD-MOLIYA». 2006. – 88 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Ісаєва О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема / О. Ісаєва // Всесвітня літ-ра в середніх навчальних закладах України. –2009. – №5. – С. 2-5.
5. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. – Рига. : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
6. Коваленко О. Становлення поняття «педагогічна технологія» в освітній системі США / О. Коваленко // Вісник Львівського університету. Серія Педагогіка. – 2010. – Вип.. 26. – С. 180-185.
7. Коменський Я.А. Велика дидактика / Я.А. Коменський // Вибр. пед. твори. – К. : Рад. шк., 1940. – Т. 1. – 245 с.
8. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования : учеб. пособие для студ. высш.пед. учеб. заведений / М. М. Левина. – М. : Изд. центр "Академия", 2001 – 272 с.
9. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя / О.М. Пехота, А.М. Старєва. – М. : Вид-во "Іліон", 2006. – 272 с.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К.Селевко // учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 255 с.

Анотація

У статті розглядається поняття «інноваційні педагогічні технології». Розкриваються історія становлення педагогічних технологій та перспективи їх впровадження в освітньому процесі. Аналізуються проблемні питання застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках української літератури.

Аннотация

В статье рассматривается понятие «инновационные педагогические технологии». Раскрываются история становления педагогических технологий и перспективы их внедрения в учебном процессе. Анализируются проблемные вопросы применения современных информационно-компьютерных технологий на уроках украинской литературы.

Summary

The article discusses the concept of "innovative educational technology," the history of formation of educational technology and prospects for implementation of educational technology in the learning process of Ukrainian Literature.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, інновації, українська література, методика, основна школа.

Ключевые слова: технология, педагогическая технология, инновации, украинская литература, методика, основная школа.

Key words: technology, educational technology, innovation, Ukrainian literature, methodology, basic school.

Подано до редакції 02.04.2013.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, доц.Уліщенко В.В.

УДК : 371.13.046.12 : [81 : 37.02]

© 2013

Девлетов Р.Р.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СИНХРОННОГО ВИВЧЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН МОВНОГО ЦИКЛУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Професійна підготовка майбутніх учителів неможлива без лінгводидактичної. У зв'язку з цим зміст викладання методики мовних дисциплін, особливо в умовах їх синхронного навчання, необхідно вести у двох напрямках: 1) навчання лінгводидактичній мові та 2) формування та розвиток лінгводидактичного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Теоретичні та методичні розробки з мови та мовлення пов'язані з іменами А.Х.Гардинера, В.А.Звегінського, Л.В.Щерби, Є.Д.Поліванова, С.І.Бернштейна та ін [1; 4; 6; 7].

Формулювання цілей статті... Метою статті є обґрунтування важливості розмежування напрямів роботи з лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів в умовах синхронного вивчення російської, української та кримськотатарської мов.

Виклад основного матеріалу дослідження... Лінгводидактика у певному аспекті представляє собою спеціальну мову для опису конкретних мовних та мовленнєвих навчальних ситуацій, які досліджуються дидактикою, психологією, психолінгвістикою. Якщо вважати, що знати лінгводидактику – означає вміти її використовувати для розв'язання різноманітних завдань, які трапляються у житті, у різних галузях науки та практичної діяльності, то досить зрозумілим стає той факт, що навчання лінгводидактики позначає і навчання